

سیره سیاسی ائمه علیهم السلام

غلامحسین محرمی

مرکز بین المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیّبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری (دام ظلّه العالی) می‌باشد. «جامعة المصطفیٰ علیه السلام العالمية» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمّدی علیه السلام «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ علیه السلام» را تأسیس کرده است. در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس‌گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ علیه السلام

پیش‌گفتار

پیروزی انقلاب اسلامی و شکل‌گیری نظام جمهوری اسلامی، نویدبخش حضور فعال دین در عرصه‌های سیاسی اجتماعی بوده است. این ایده در سطح ملی، ترسیم‌کننده هویت دینی - ملی و حیات سیاسی و اجتماعی ایرانیان و در سطح فراملی، تبیین‌کننده ضرورت بازسازی تمدن اسلامی و اعاده هویت و عزت به مسلمانان در دوران معاصر بود. ترسیم ضرورت بازسازی تمدن اسلامی و نیز تلاش برای اعاده برای هویت مسلمانی، پرسش‌ها و چالش‌های معرفتی و عملی جدیدی فراروی مسلمانان قرار داد و نظام جدیدالتأسیس حکومت دینی در ایران را بر آن داشت تا از طریق نهادهای همچون المصطفی ﷺ به بررسی این پرسش‌ها و چالش‌ها همت گمارد و از نزدیک با علاقه‌مندان انقلاب اسلامی گفت‌وگو کند. بدون تردید مؤسسه الحکمه، با برگزاری دوره‌های آموزشی کوتاه مدت به عنوان یکی از مهم‌ترین بازوان المصطفی ﷺ، در تحقق این رسالت گام‌های مهم و تأثیرگذاری برداشته و فراگیران بسیاری را آموزش داده است. این آموزش‌ها که تا کنون به صورت کلاس‌های درسی برگزار می‌شد و معمولاً فاقد متنی در این باره بود، نیازمند توانمندسازی از طریق تهیه متون آموزشی به زبان‌های مختلف بود که طی چند سال اخیر به عنوان بخشی از وظایف آموزشی این مؤسسه در کانون قرار گرفته است. ناگفته پیداست که متن آموزشی در این مؤسسه با آنچه در فضای علمی حوزه‌های علمیه و نیز محافل دانشگاهی متداول است تفاوت‌های بسیاری دارد. در واقع، این متون

ضمن لزوم رعایت استانداردهای آموزشی باید به صورت مختصر به نگارش در آیند تا کوتاه بودن آموزش‌های این مؤسسه را پوشش دهند. افزون بر این، از آنجاکه مخاطبان این مؤسسه، مسلمانان شیعه و سنی و نیز معتقدان به دیگر ادیان الهی و غیرالهی و حتی بی‌دینان هستند؛ ضروری بود تا نگرش حاکم بر این متون، تقریبی و هم‌دلی میان ما و آنان باشد تا راهی به سوی گفت‌وگو و نیز معرفی معارف اهل بیت علیهم السلام گشوده شود و رسالت کنونی ما را در تحقق اهداف بلند انقلاب شکوهمند اسلامی به فرجام برساند.

اما نکته مهمی که در این جا باید بدان اشاره کرد، آن است که هدف اصلی این مؤسسه از تهیه و نگارش این متون، نه صرفاً تألیف، بلکه بهره‌مندی بهینه از متون موجود است که به صورت تلخیص، گردآوری و ترجمه تقدیم فراگیران می‌شود. بی‌تردید، اجرای این رسالت و غنای علمی آن، مدیون تلاش‌های ارزنده اساتید و اعضای محترم گروه‌های علمی این مؤسسه است که شایسته است از یکایک آنها تقدیری شایسته به عمل آید. این مؤسسه در راستای حیات و بالندگی معارف اهل بیت علیهم السلام آثار خود را در اختیار فراگیران و علاقه‌مندان قرار می‌دهد. پیشاپیش از انتقادات و پیشنهادات علمی همه اساتید، صاحب‌نظران و پژوهشگران محترم استقبال می‌کند. امید است این فعالیت‌های علمی و آموزشی موجب رشد و بالندگی فرهنگ دینی، خاصه معارف بلند اهل بیت علیهم السلام در سطح جهان شود.

فهرست

۱۱	مقدمه
۱۳	درس اول: تعریف سیره سیاسی ائمه
۱۳	درآمد
۱۳	معنای لغوی و اصطلاحی «سیره»
۱۵	لزوم اقتدا به انسان‌های کامل
۳۱	سیره سیاسی
۳۵	درس دوم: اتمام حجت و نقد مبانی سیاسی حاکمان مخالف
۳۵	درآمد
۳۶	سقیفه
۴۰	شورای شش نفره
۴۵	احتجاجات امام حسن و امام حسین <small>علیهما السلام</small>
۴۹	درس سوم: شیوه‌های ائمه برای مبارزه با طاغوت
۴۹	درآمد
۴۹	نهاد وکالت
۵۲	اخذ خمس
۵۹	منع از رجوع به قضات حکومت
۶۰	ارائه فتاوی دینی
۶۵	درس چهارم: موارد همکاری با حاکمان به خاطر مصلحت اسلام
۶۵	درآمد
۶۵	ارائه مشورت در جنگ‌ها

۶۷	تعیین تاریخ هجری
۶۸	ارائه مشورت در مورد زمین‌های عراق
۶۸	قضاوت میان مردم
۷۰	مرجعیت علمی در بیان معارف دین
۷۲	امام باقر <small>علیه السلام</small> و پیشنهاد ضرب سکه
۷۵	مشارکت شیعیان در اداره جامعه از طریق منصب وزرات
۸۱	درس پنجم: تقیه در برابر قدرت‌ها به عنوان سپر دفاعی و مدارا برای وحدت
۸۱	درآمد
۸۲	تقیه به معنای قیام نکردن
۸۷	تقیه در شئون امامت
۹۵	تقیه در امر امامت
۹۸	کوتاه آمدن از حق خود به خاطر مصلحت اسلام
۱۰۰	پرهیز از ایجاد اختلاف در میان مردم
۱۰۵	درس ششم: پی‌گیری استکمال و سعادت مردم در حکومت‌داری
۱۰۵	درآمد
۱۰۶	ارائه الگوی ساده‌زیستی حاکم
۱۰۸	آموزش‌های لازم به مردم
۱۰۹	تربیت معنوی و عقلانی مردم
۱۱۵	درس هفتم: برقراری عدالت اجتماعی و قضایی در حکومت
۱۱۵	درآمد
۱۱۶	اعطای عادلانه حقوق و امتیازها
۱۱۹	تأکید بر عدالت قضات
۱۲۷	درس هشتم: رفع فقر و حمایت از مستمندان
۱۲۷	درآمد
۱۲۷	رسیدگی عاجل به فقرا

فهرست ۹

۱۲۸	تأمین ازکارافتادگان
۱۳۰	فراهم سازی زمینه اشتغال
۱۳۹	درس نهم: مقابله با ظلم و فساد در جامعه
۱۳۹	درآمد
۱۴۰	کوتاه کردن دست مفسدان اقتصادی
۱۴۳	مصادره اموال مفسدان
۱۴۴	برخورد جدی با کارگزاران مفسد
۱۴۹	درس دهم: تعامل کریمانه با مخالفان
۱۴۹	درآمد
۱۵۰	وادار نکردن کسی به بیعت
۱۵۳	تسامح با بی طرفان
۱۵۴	گفت وگویی حکیمانه با مخالفان
۱۶۰	محروم نکردن مخالفان از حقوق اجتماعی
۱۶۵	درس یازدهم: رعایت عزت، حکمت و مصلحت در مواجهه با دشمنان
۱۶۵	درآمد
۱۶۶	آمادگی نظامی کامل در مقابل دشمن
۱۷۵	برخورد قوی سیاسی
۱۷۸	مقدم داشتن صلح بر جنگ
۱۸۱	لزوم اطلاع کافی از حرکات دشمن
۱۸۳	مواجهه با شورش های مسلحانه (جمل، صفین و نهروان)
۲۰۱	درس دوازدهم: پاسداشت آزادی نظر و عمل مخالفان
۲۰۱	درآمد
۲۰۲	رعایت حقوق اهل ذمه
۲۰۴	مدارا با کج اندیشان
۲۰۷	مناظره و گفت وگو با مخالفان فکری
۲۱۱	کتابنامه

مقدمه

خدای تعالی زندگی پیامبران و اقوام پیرو و معاند آنها را به مثابه نمونه انسان‌های خوب و بد، برای عبرت‌گیری در قرآن مطرح کرده و بخش شایان توجهی از آیات قرآن به این مطلب اختصاص یافته است، چنان‌که از داستان‌های پیامبران به «احسن القصص» (بهترین داستان‌ها) تعبیر کرده و در ذکر داستان‌های پیامبران در قرآن بر موارد کاربردی تأکید کرده است. همچنین خدای تعالی پیامبر اکرم ﷺ را الگو برای انسان‌های معاصر آن حضرت و انسان‌های بعد از ایشان قرار داده است. بعد از پیامبر نیز اوصیای او اسوه و الگو در زندگی مردم هستند؛ آنان به تعبیر کلامیان افضل مردم هستند و امامت آنها بر اساس استحقاق است و شایستگی کامل برای انتخاب شدن در قامت امام و رهبر را دارا هستند؛ لذا برتری آنها در تمام زمینه‌ها در میان پیروان و دیگران و حتی میان مخالفانشان شهرت یافته و آثار فضل آنها تا به امروز مشهود است.

عرفا نیز آنان را انسان‌های کامل می‌دانند که در هر عصر و زمانی وجودشان لازم است؛ از این رو شناخت سیره آنان و نحوه تعاملات فردی و جمعی آنها اهمیت ویژه‌ای دارد. امور سیاسی نیز از دیرباز مسئله ضروری جوامع انسانی بوده و در زمان حاضر هم - که حالت قبیلگی از بین رفته و جوامع بزرگ شکل گرفته - بیش از گذشته اهمیت یافته است؛ به‌ویژه جامعه کنونی ما که جامعه اسلامی و نظام سیاسی آن نیز اسلامی است و بیش از هر زمان دیگر لازم است رفتارهای سیاسی در آن افزون بر قرآن، مبتنی بر سیره و سنت معصومان باشد. امامان معصوم علیهم‌السلام پس از رحلت پیامبر صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم، دویست و پنجاه

سال در میان مردم حضور داشتند و مانند یک انسانی که ۲۵۰ سال عمر کند، بودند، زیرا آنان نور واحدی به شمار می‌آیند و رفتارهایشان منشأ واحدی دارد و آن، تسلیم بودن به خواست و اراده خدا در عمل کردن به خیر و صلاح اسلام و مسلمانان و عدم تبعیت از هوا و هوس و انگیزه‌های دنیوی است. طبق باور بیشتر مسلمانان حکومت پنج‌ساله امیر مؤمنان علیه السلام و حکومت شش‌ماهه امام حسن مجتبی علیه السلام، بهترین حکومتی بوده که مسلمانان پس از حکومت پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم تجربه کرده‌اند و عدالت در آنها محوری‌ترین اصل به شمار می‌آمده است؛ از این رو خمیرمایه بسیاری از مباحث، سیره حکومتی امیر مؤمنان علیه السلام خواهد بود، و سیره آن حضرت در امور حکومتی بازگو خواهد شد. سایر ائمه اطهار علیهم السلام به غیر امیر مؤمنان علیه السلام و امام حسن علیه السلام همواره جزو طبقه حاکم جامعه به شمار نمی‌آمدند و بیشتر مرجعیت علمی و دینی آنها مطرح بود و عمده تجربه سیاسی آنان مربوط به تعاملاتشان با حاکمان و فرمانروایان بوده است. احیاناً در سخنان آنان مبانی و معیارهای حکومت اسلامی و چگونگی تعامل با مردم بیان شده است. آنان حاکمان معاصر خویش را علی‌رغم اعتقاد به طاغوت بودنشان، به عنوان یک واقعیت پذیرفته بودند و رفتارهای خود و پیروانشان را طوری تنظیم کرده بودند که بتوانند رهبری خود را اعمال کنند و اسلام اصیل را ارائه دهند.

در این نوشته سعی شده است از آثار کهن نگارش شده به قلم دانشمندان مسلمان درباره ائمه اطهار علیهم السلام بهره‌گیری شود و روایت‌های موجود در کانون بررسی و دقت قرار بگیرد، به‌ویژه با روایت‌های نویسندگان مغرض، منتقدانه برخورد شده و با احتیاط از آنها استفاده شده است و افزون بر بررسی سندی، به متن آنها نیز توجه شده که با مبانی کلامی و تاریخی مسلم ناسازگاری نداشته باشند.